

Braun Róbert: A faji kérdés Amerikában

— Második és befejező közlemény. —

A néger legnagyobb tragikuma, mint Prof. Du Bois mondja, Ahogy a fehér ember szemével nézi magát. Amikor a néger író a fajok egyenlősége mellett érvel, az olvasónak éreznie kell, hogy az író nemcsak őt, de saját magát is igyekszik meggyőzni. A művelt néger általában semmi a világon nem érdekli annyira, mint az, hogy meggyőzzön másokat, de első sorban saját magát a néger egyenlőségéről. Saját lelkiállapotát objektiválja és azt hiszi, hogy a faji kérdés a világ legfontosabb problémája. Más minoritások (pl. a zsidók) egyáltalában nem kételkednek saját szellemi egyenlőségükben, sőt fölsőbbségükben, a néger kérdés azonban abban tér el a legtöbb faji kérdéstől, hogy a négerből teljesen hiányzik az önbizalom. Ezt mutatja az is, hogy ahány művelt néger házába megyünk, mindenütt tucat, sőt néha száz számra találunk a faji kérdéstről szóló könyveket. Nemcsak természetes dolognak tűnik, de adataink is vannak annak igazolására, hogy eredetileg minden faj önmagából indulva alkotta meg szépségideálját.* Az indiánok a fehérekkel való első érintkezés korában született fehér gyermekeiket minden habozás nélkül mint szörnyszülötteket ölték meg. Már H. Spencer bőven kifejtette, hogy a primitívebb nép átveszi a fejlettebb nép szépségideálját. Hasonló történik az erkölcsi ideálokkal is. Az angol-szász erkölcsi ideál mindent elnyomó súllyal nehezedik a négerre. Saját, történelmileg alakult és örökölt erkölcsi jellegét angol-szász szempontból ítéli meg és nem egyszer érthetetlen szigorral ítéli el.

* L. erre nézve több elszórt adatot Darwin fő műveiben.

A néger eredetileg szépnek tartotta magát minden szomatikus sajátásaival. Szépnek tartotta pl. a test fekete színét, melyet mesterségesen fokozni igyekezett. Azonban csak természetes, hogy a mai amerikai néger, aki már az iskolában olvasókönyvében, a faliképeken soha fekete embert nem lát, aki előtt minden előkelőség, szépség, gazdagság a fehér színnel párosul, önmagát valami abnormis lénynek, torzszülöttnek tartja. A fehér faj túlhatalma ma oly súllyal nehezedik a színes fajok nagy részére, hogy már a délafrikai néger is büszke, ha csak egy csöpp fehér vér is van ereiben. Nansen említi, hogy az eszkimó nő többre becsüli az utolsó európai matrózt a legjobb eszkimó vadásznál.* A néger származás tudata deprimáló, a fehéré fölemelő. Alig van erre nézve jellemzőbb eset, mint amelyet P. H. Douglas-beszél el, aki egy félvérűnek e szavait idézi: „Engem nem ijeszthet meg, bennem fehér vér van!”

A rabszolga fia vagy unokája természetszerűleg más szemmel nézi pl. a tulajdon és házasság intézményét. Az uralkodó társadalom rákényszerítette a négerre azt az erkölcsi tudatot, hogy a néger álláspont bűnös, egyúttal pedig rákényszeríti, hogy továbbra is ezen az állásponton maradjon. Tehát pl. a néger tudja, hogy lopni bűn és a szüzesség erény, azonban a fehérek túlnyomó többsége előre kész az ítélettel, hogy minden néger lop, tehát ha nem is lop, mégis tolvajnak tekintik,** azt a néger nőt pedig, aki női erényei védelméül a bírósághoz fordulna (ha ugyan volna erre eset) csak kinevetnék.

Ami egyébként a négerek által nőknél elkövetett erőszakot illeti, e kérdésnek van egy oly oldala, melyet a fehérek nem akarnak, a négerek pedig nem mernek emlegetni. Amint a kevertvérűek nagy száma bizonyítja, a fehér férfiban a fiziológiai ellenszenv nem akadály a nemi érintkezésnek. Így már a priori is valószínűnek látszik, hogy ez az ellenszenv a fehér nőben sem lehet nagyobb, különösen mulatto-al vagy quadroon-nal szemben. Akárhány mulatto világosabb színű egy átlagos déleuropainál, a quadroon pedig sokszor szőkehajú és kékszemű. Számos bizalmas értesülés alapján bátran állíthatja az író, ami az elfogulatlan európai olvasó előtt különben sem szorul túlságos bizonyításra, amire nézve azonban a dolog természeténél fogva lehetetlen adatokat gyűjteni, hogy, bár az amerikai prűderia még e gondolatellenistiltakoznék, az illegitim viszony fehér nő és színes férfi közt

* L. ezeket és hasonló példákat Prof. U. G. Weatherly cikkében, az *American Journal of Sociology* 1910 januári számában.

** Egy déli ügyvéd idézte előttem egy bíró mondását egy négerrel, akiről utólag kiderült, hogy ártatlanul volt elítélve lopásért: „Nem nagy igazságtalanság esett rajta, ha most nem is lopott, bármikor képes rá.”

előfordul. A színes férfivel való viszony a nőre nézve szinte abszolúte biztos titoktartást jelent, mert hisz a férfi életével játszik és a viszony fölfedezése súlyos börtönt vagy legtöbbször lincselést jelent. Egy Delaware-ben lakó személyes fehér ismerősöm beszélt, hogy egy oly esetben, mikor a férfi 10 évi börtönt kapott, utólag kiderült, hogy az „erőszakot” hosszú viszony előzte meg, ami persze a négerre nézve egyáltalában nem lett volna enyhítő körülmény.

Nagyon gyakran hallhatni Délen, hogy az északiak (itt yankeeknek nevezik őket) hamarosan más véleményen vannak a faji kérdést illetőleg, ha néhány évig Délen laknak. Tagadhatatlan, hogy a Délen lakó északiak türelmetlenebbek talán a déli fehéreknél is, de ennek ok a könnyen megérthető. Az északiak jövevények, még pedig nem szívesen látott jövevények, akiknek épen nem érdekük, hogy a négerekkel azonosítsák magukat, sőt a négerektől való teljes elzárkózás az a *conditio sine qua non*, mely nélkül társadalmi és politikai szereplés lehetetlen. Így tehát a yankee és az Északról jövő zsidó szívesen „tér meg”, miközben lassanként az ipar teljesen az előbbieket, a kereskedelemet az utóbbiak, a föld pedig mindkettőjük kezébe jut. A régi ültetvényesek földje súlyosan meg van terhelve és sokszor csak idő kérdése, hogy mikor jut a hitelező kezébe. New Orleansban, Mobileban a kereskedelem sok ágában a zsidók jobban preponderálnak, mint Budapesten. A jövevények pedig valósággal megrohanják a földet, analizáltatják, megállapítják, hogy lehet minél több pénzt csinálni belőle és a sovány, homokos erdőtalajon, melyről az erdőt terpentinyűjtés által kiirtották, a lehulló tűket pedig, melyek a föld termékenységét pótolták volna, évről-évre fölgyűjtötták, hogy a juhok könnyebben találjanak télen legelőt, zöldelő dohánytáblák, narancskertek, cukornádültetvények és fehérítő pamutföldek támadnak.

Bár vezető néger sokat hangoztatják, hogy hány farm van néger kézben, ennek viszonylagos fontossága nem nagy, mert kétségtelen, hogy a néger osztályrésze a nemzeti jövedelemből túlnyomóan munkabér és csak igen kis részben földjára és tőkeamat. Bár a termelés növekvése folytán az összhozadékból kevesebb percent jut munkabérre, a munkabér abszolúte véve emelkedik az összhozadék emelkedésével. A néger munkát pedig a klimatikus és talán még inkább társadalmi viszonyok folytán bajos helyettesíteni. Délen a testi munka nem „úri” dolog, csak a négereknek való, így tehát a fehér munkás nem szívesen telepszik le olyan helyen, ahol a fizetés, bánásmód és társadalmi helyzet annyira kedvezőtlen. Fehér munkás négerrel együtt nem szívesen dolgozik, sőt az oly foglalkozási kört is lehetőleg kerüli, melyben néger túlnyomó számban vannak. Így tehát azt lehetne

gondolni, hogy a yankee-invázio a néger helyzetének javulását jelenti. Azonban ez épen nem látszik föltétlenül bizonyosnak. A yankee-t gazdasági okok vezetik és amikor látja, hogy a fehér munkás nem dolgozik a négerrel együtt, nem sokat törí fejét az okokon, hanem egyszerűen számol e ténnyel és így számára nem marad más hátra, mint választani az északi fehér munkás és a néger közt. Miután az előbbi képességei és igényei minden tekintetben ismert tényezők előtte, hacsak lehet, mellőzi a négert. A kérdés csupán az, lehet-e az északi fehér munkást Délre telepíteni.

Bár mostanáig az volt az általános fölfogás, hogy a fehér munkás a meleg égöv alatt alig használható, az újabb tapasztalatok azt bizonyítják, hogy e föltevés alaptalan. Ha a fehér munkás fizetése megfelelő, klimatikus okok nem akadályozzák, hogy fölvegye a versenyt a színes munkással. Mióta Ausztráliából a színes fajokat teljesen kiltították, kitűnt, hogy a fehér munkás ép oly jó munkát végezhet a tropikus égöv alatti cukornádültetvényeken, mint azelőtt a kínai és hindu.

Délen különben főként azért nem nézik jó szemmel a déleuropai bevándorlást, mert aggasztja őket az a körülmény, hogy a délolasz nem oly skrupulózus a színhatár tekintetében, mint újabban az amerikai közvélemény. Sokan félnek attól, hogy a szegény és demoralizált fehérek bevándorlása újabb komplikációt okozhat a faji kérdésben.

Látni való tehát, hogy új és most nem sejtett tényezők könnyen idézhetnek elő váratlan, előre ki nem számítható fordulatot a néger jövőjében. A néger faj jövője gyakran foglalkoztatja Amerika gyakorlati és elméleti politikusait. Igen érdekes erre nézve a Booker T. Washington nézete.

Booker T. Washington ma a legnagyobb tekintélynek örvendő néger. Ki kell emelni azonnal, hogy tekintélye nagyobb a fehérek, mint négerek előtt. Rabszolgaságban született és egész élete teljesen amerikai szabású, a selfmade man küzdelme és diadala. Azt lehetne mondani, hogy ma nehéz lenne nálánál jobb típusát találni a nemesebb értelemben vett amerikainál annak gyöngeségeivel együtt. Pályafutása ép oly tüneményes, mint Carnegie-é, páratlan munkabírása, az idő teljes kihasználása, nemes önzetlensége, gyakorlati szelleme és javíthatatlan optimizmusa ép oly tipikusan amerikai, mint teljes érzéketlensége a művészet iránt és erkölcsi kérdésekben tanúsított szigorú türelmetlensége. A világtörténelemben alig lehet hozzá hasonló jelenségre találni, aki a legmélyebb szegénységből, tudatlanságból és rabszolgaságból hasonló akadályok leküzdése árán ily nagyot haladt volna. Meg van győződve róla, hogy a négernek csak jobb nevelés kell és

ha megtanulja, hogy hogy kell a földet művelni, mesterséget folytatni, minél több szappant és fürdőt használni, a kérdés meg van oldva. Az ő szemében faji kérdés alig van és valamint a gondviselés a rabszolgaságot választotta ki arra, hogy az amerikai népet minden tekintetben afrikai fajrokonai fölé emelje, úgy a mai helyzet is rohamosan javul és a néger helyzete egyre közeledik a teljes megoldás felé. E sorok írója, aki abban a szerencsében részesült, hogy egy órát töltött e kiváló ember társaságában, azt a kérdést intézte hozzá, hogy vajon nem gondolja-e, hogy a néger Délen csak azért él viszonylagos békességben a fehér fajjal, mert belenyugszik a neki utalt szolgai helyzetbe és tekintve, hogy a néger önérzetessége immár ébredőben van, vajon a közel jövőben nem várható-e erős összeütközés a két faj közt? Bár Washington koncedálta a jelenlegi békesség fönti magyarázatát, a jövőre nézve azonban azt reméli, hogy a néger önérzetességével egyidejűleg a műveltség és nevelés terjedése által a fehérek türelmessége is növekedni fog. Sajnos, e reménység sem a jelenlegi tényezők vizsgálatával, sem analógiával (a zsidók helyzete Európában) nem igazolható és csupán Washington nagy optimizmusának egyik jeléül tekinthető.

Bármily optimista is B. T. Washington és a viszonyokban tájékozatlan északi emberbarátok, minden jel arra vall, hogy a faji kérdés kielevezettsége még nem érte el maximumát. Az író nemcsak saját megfigyelésére hivatkozik, hanem oly emberek nyilatkozataira is, akiknek ítélőképességében és őszinteségében nincs oka kételkedni. Ezek egyike körülbelül így hangzik:

„Nem vagyok déli születésű, de negyven éve lakom itt; sokáig éltem vidéken és ott is ismerem a viszonyokat. A néger helyzetét egyre rosszabbodik és a fajok szeparálása lélektanilag is elkerülhetetlen szükségesség. Amíg a néger inferioritása kétségtelen volt, a fehér ember jóindulatot, barátságot mutathatott iránta, mert sohasem volt kitéve annak a veszélynek, hogy emiatt bárki is egyenrangúnak tekintse a négerrel. Amióta azonban a néger írni-olvasni tud, tisztességes ruhát hord, bosszantóan helyesen kezd beszélni angolul, aranyos fogakat és szemüveget visel, sőt akárhányszor egyetemi műveltséggel bír, minden vele való társulás egyenlőségének elismerése jeléül tekinthető. Ezt nem akarja a déli fehér semmi körülmények közt és a színhatárt annál szigorúbban vonja meg, minél inkább halad a néger. Hogy ennek mi lesz a vége, azt lehetetlen előrelátni. A legbölcsebb dolog, melyet az adott viszonyok közt tehetünk, nem vitatkozni e kérdéstről, halasztani a megoldást minél távolabb jövőre, talán valahogy, valamikor, megoldódik magától.”

A hivatalos statisztika egy térképen érdekesen mutatja ki, hogy a fehér népesség súlypontja Délen egyre inkább északnyugat felé, a néger pedig délkelet felé helyeződik át. Első pillanatra ez nagyon tetszetős megoldásnak látszanék a jövőre nézve. Csakhogy e diagrammá nem föltétlenül meggyőző, mert semmi sem bizonyítja, hogy azok az okok, melyek e helyzetet az utóbbi néhány évtizedben létrehozták, a jövőben fognak-e hatni és lehet, hogy teljesen új okok ellenkező irányt létesítenek. Pl. a néger nagy tömege még csak most kezdi meg a városokba vándorlást, ami elsősorban Északra vándorlást jelent, továbbá az északi tőke és munka figyelmét idáig teljesen a Nyugat abszorbeálta, a Délre csak most irányul a figyelem. Bár sok ok szól amellett, hogy a fekete faj a neki kedvező klíma segítségével ép úgy kiszorítja Délen a fehért, mint ahogy Nyugat Indiából kiszorította, viszont semmi sem mutatja a priori teljesen lehetetlennek, hogy a yankee a Délen fehért, feketét egyaránt kiszorít az utóbbi évtizedben megindult rohamos beözönlésével.

Nem kevesen vannak, akik azt hiszik, hogy a demokratapárt nagyban felelős azért, hogy e kérdés Délen állandóan napirenden van, mert a négerből való félelem tartja együtt a pártot és ez az az egyetlen programmpont, melyre nézve az egész pártban megvan az egyetértés. Csak az Amerikában levő sajtóságos pártviszonyok, Európában sehol nincs példa és melyeknek fejtegetése e dolgozat határain kívül esik, teszik lehetővé, hogy két egymással oly teljesen ellentétes gazdasági és politikai elvű töredék, amilyen az északi radikális és a déli reakcionárius demokratapárt, egy táborban foglaljon helyet. A néger természetesen Délen mindenütt a republikánus párttal érez, azzal a párttal, mely fölszabadította és azután cserben hagyva, kiszolgáltatta volt gazdáinak.

Sok jóslat van és sok vita folyik a négerkérdés megoldására nézve. A régi naiv javaslat, hogy a néger menjen vissza Afrikába (és a fehér ember Európába, mint egy indiánfőnök logikusan folytatta), teljesen kivihetetlen, mert 1. a néger nem akar Afrikába menni; 2. mert a déli fehérek nem akarják, hogy a néger Afrikába menjen; még Afrikában sem szívesen látott vendég és pl. a délafrikai közvélemény már a meglevő igen jelentéktelen amerikai néger bevándorlást is rossz szemmel nézi, mivel tart a benszülöttek nyugtalansásától.

A négerkiszorítására semmi kilátás sincs. Kiirtásuk lehetlenség és ezt a fehérek nem is kívánják. Ők sem irthatják ki a fehéreket, amint ezt pl. Haitiban tették. Beolvadásról szó sem lehet, sőt ennek lehetősége sohasem volt csekélyebb, mint ma. Azt legalább is hosszú

időn belül alig lehet remélni, hogy a faji ellentét enyhüljön, sőt ellenkezőleg, mint már szó volt róla, minden jel arra mutat, hogy ez az ellentét még korántsem érte el tetőpontját.

Bármily módját is nézzük tehát a kérdés megoldásának, valamennyi lehetetlennek bizonyul. Azt kell tehát mondanunk, hogy a jelen tényezők analizálása semmi támpontot sem nyújt a végleges megoldásra. Azonban nemcsak a négerkérdés bizonyult megoldhatatlannak, hanem akárhány más társadalmi baj is. íme pl. a szegénység kérdése, mely pedig sok évszázad óta foglalkoztatja az emberiséget. Vagy egy sokkal enyhébb analóg kérdés, a zsidókérdés, melynek története oly gazdag meglepő fordulatokban. Ilyen fordulat pl. Franciaországban a Dreyfus-ügy, mely tanulságos például szolgálhatna a négereknek arra nézve, hogy a kulturális és gazdasági haladás és asszimilálódás mily csekély garancia a faji gyűlölet újjáéledése ellen. Pedig hány évszázad választja el a négereket a francia zsidók színvonalától!

Bár nincs hiány anyagi segítségben északi fehérek részéről, a négerfaj emelkedése csak önmaga által történhetik. Booker T. Washington azt akarja, hogy a néger tegye magát hasznossá a társadalomra nézve. Ezért akarja iskolájában a négert tisztaságra, takarékosságra, jó erkölcsre, munkára és pedig elsősorban testi munkára nevelni. Erre azonban joggal mondják a radikális négerök, hogy bölcs dolog ugyan az ellenállási vonal leggyöngébb pontját támadni, azonban Washington egyáltalában nem támad semmiféle ellenállási vonalat. Egyszerűen egy magasabb fokú cselédnevelő intézetet csinált, ami ellen a legdühösebb négerfalónak sem lehet kifogása. Önbizalom keltése a legégetőbb föladata a néger haladásnak és míg társadalmi érintkezés egyenlő alapon lehetetlen, a legmerevebb társadalmi szeparálás, mondják a radikálisok.

Nagy tévedés lenne ama hallgatólagos föltevésből kiindulni, hogy a néger egyszerűen fehér ember, fekete bőrben. Külön faj, külön történettel, melynek nem lehet a mások által kitaposott úton haladnia.

III. A mongolok.

A mongolok közül a kínai és japán faj az, mely a faji kérdés szempontjából első sorban számba jön, noha újabban a koreaiak számának szaporodásáról is hallani. A kínai bevándorlás mindössze hatvan éves és még 1868-ból való a kínaiak további bevándorlásának szerződésileg való eltiltása. A japánok bevándorlása még újabb keletű és a japán kormány szigorú kivándorlási tilalma folytán a japánok száma is csökkenőben van. A bevándorlók ugyanis csaknem mind férfiak

voltak, a nők száma pedig aránylag oly csekély, hogy egyik népnél sem pótolják a születések a halálozások általi veszteséget.

A kínaiak és japánok számát nehéz pontosan megállapítani, mert a statisztika adatai megbízhatatlanok.* Valószínű, hogy Canada és Mexico felől van valamelyes mongol beszivárgás (a mexicói határvárosokban szembetűnő a kínaiak nagy száma, akik nyilván csak alkalomra várnak, hogy a határon átszökjenek), azonban a japán kormány semmi-féle amerikai országba nem ad útlevelet, sőt még az Európába szóló útlevél sem érvényes Amerikára. Kétségtelen, hogy a japán kormány vas szigorral tesz meg mindent, hogy Amerika érzékenységét kímélje, másrészt azonban teljesen érdekei ellen van, hogy az Amerikával való diplomáciai érintkezésnél állandóan kénytelen legyen százezer amerikai alattvalója sorsát figyelembe venni. Az Asiatic Exclusion League bizonyára nagy túlzással teszi a kínaiak számát 300.000-re, a japánokét pedig 191.000-re. Sok kínai él New Yorkban és Bostonban, de a keleti parton mégis ritkábbak, többen vannak Nyugaton, ahol különösen Californiában gyakoriak. A földrengés erősen redukálta számukat San Francisco-ban, ahol sok japánt is találunk. Viszonylag legtöbb japán él Los Angeles-ben, Seattle-ben és Portland-ben, azonkívül pedig elszórva farmokon.

Tipikus a los angeles-i kínai és japán negyed. Itt az utcák kövезetlenek, eső után valóságos sártengerek, az utcai szemetet pedig aligha vagy egyáltalában nem takarítják el. Az ok itt is nagyon világos: a kínaiak és japánok nem szavazó polgárok, így hát az utcatisztító-hivatalnak semmi oka sincs az ő városrészük bajaival vesződni. Amikor pedig a városi politika iránt közönyös los angelesi polgár, avagy egy-egy Keletről jövő turista kíváncsiságból elvetődik e vidékre, esztétikai temperamentuma szerint vagy gyönyörködik e festői környezetben, vagy pedig fejét csóválja a „keleti piszkosság”-on, valamennyien azonban megegyeznek abban, hogy a keletinek ép oly természetes eleme a piszok, mint a hálnak a víz.

Mínthogy az amerikai vonakodik a kínaival bármiféle módon is társulni, még az itt született kínaiak is csaknem teljesen kínai környezetben nőnek föl. Hogy ez a környezet milyen, hogy a kínai mit gondol lelke mélyében az egész fehér civilizációról, oly kérdések, melyekre e sorok írója többféle kísérletei dacára is semmiféle fölvilá-

* Az író a legutóbbi census egész ideje alatt Amerikában volt és több okból kételkedik ennek megbízhatóságában. Így pl. őt magát seholsem vették fel, viszont egyes ismerőseit kétszer is beleszámították a nyugati parton, hol a városok erős versenyt folytatnak egymás ellen és a lakosság szaporodásának arányától függ, hogy a tőke hol keressen befektetést.

gosítást sem volt képes szerezni. Próbálkozott egy kínai napilapnál, melynek szerkesztőjéhez ajánlólevele volt, de sajnos, a szerkesztőt nem találta otthon, helyettese pedig teljes bizalmatlanságot mutatott. Több hasonló tapasztalat után arra a meggyőződésre jutott, hogy e bizalmatlanság teljesen érthető és megokolt, mert bármily nyilatkozat is veszedelemmel járhat a sajtó ellenséges magatartása folytán és a legbölcsebb politika a hallgatás, mert minél kevesebbet említik a közvélemény előtt a kínait, annál jobb rá nézve. A Stanford University-n a pszichológia tanára is úgy nyilatkozott, hogy négy igen szorgalmas kínai tanítványa volt, kikkel többször elbeszélgetett, de sohasem bírt hozzájuk közel férközni.

Az egész kínai világ idegen elem az országban, rejtélyes és érthetetlen az amerikaiak előtt. Néha ismeretlen okokból a tong-ok közt háború tör ki és bár a rendőrség ostromállapotban tartja az egész Chinatown-t, egyik gyilkosság történik a másik után, a nélkül, hogy a rendőrség valaha is minden kétséget kizáró módon rábizonyíthatta volna a tettesre bűnét.

Ha tekintetbe vesszük, hogy a kínai tisztán csak oly külsőségekben is, melyek első pillanatra szembeötlők, annyira különbözik az amerikaitól, hogy más színe és arcvonásai vannak, hosszú hajat visel, ruhája feltűnően más szabású (a nők meg épen nadrágban járnak), más nyelvet beszél, más írásjelei vannak, más templomba jár, más ételt eszik stb. és hogy e külsőségekben részint nem képes, részint nem akar változtatni, csodálatraméltó, hogy aránylag oly csekély frikciót okoz. A kínai célja tisztességes és békés megélhetés Amerikában és lehetetlen megtagadni a csodálatot céltudatos kitartásától, mely minden akadályt legyőz. Mindent elkerül, ami a fehér ember haragját fölkeltheti. Nem bírálja intézményeit, vallását, szokásait, gondosan elkerül minden civakodást és verekedést, inkább eltűri a legdurvább sértéseket. Pedig ezekben nincs hiány, mert például az amerikai utcagyerek még ma is legitim mulatságnak tartja a védtelen kínait követ dobálni. Bár a rendőrség védelmét többnyire csak súlyos pénzáldozatokkal képes megvásárolni, sohasem védekezik a vagyonát és életét fenyegető fehér tömeg ellen. Amióta Bostonban egy részeg kínai garázdálkodása miatt a tömeg nagyszámú kínait mészárolt le, a részeg sohasem engedik az utcára.

Legcsodálatosabb azonban, hogy hogyan kerüli el a gazdasági összeütközést a fehér emberrel. Lehetőleg oly foglalkozási ágakat keres ki, melyekkel az amerikai nem törődik: kínai ritkaságokat és műtárgyakat árul, kínai vendéglőt nyit, ruhát mos, házciselédi, inasi teendőket végez, vasutat épít és gyümölcsöt szed. Mikor a californiai

aranyláz kitört, a kínai csak az elhagyott helyekhez mert nyúlni, melyekkel senki sem akart vesződni.

A harci erények közül azok bírnak igazi értékkel, melyek a győzelmet előmozdítják. Bár a középkorban nem volt nemes emberhez méltó gyalog harcolni és Olaszországban az újkor elején azt a foglyot, aki csatában puskát használt, mint tolvajt keze levágásával büntették, végeredményben a gyalogos és puskaapor győzött. A szabad francia lovas porba hullt a zsoldos svájci gyalogos előtt. A gazdasági erények igazi értéke hasonló elbírálás alá esik. A gazdasági írónak hasonló tárgyilagossággal kell megítélni ez erények igazi értékét: hogy mennyire mozdítják elő a gazdasági sikert. Bár az a kínai, akiről egy jokahamai hajón San Franciscóba jövő utas beszélt, hogy mikor egy fehér ember megrugdosta, mosolygott és tovább ült egy lépéssel, kevésbé rokonszenves alak harci erkölcsünk szerint, mint a japán, aki hasonló sértésért kész ökölre menni százszoros erő ellen: kevés gondolkodás kell annak megértéséhez, hogy a gazdasági diadal az első. Hogy a japán mit gondol és mit érez, amikor öklözni készül, körülbelül ismeretes előttünk, hogy azonban a kínaiiban milyen processzus megy végbe, kevésbé világos. Lehet, hogy az a mosoly, melyet a primitívebb érzésű amerikai alázatosságnak magyaráz, elnéző megvetés jele és lehet, hogy azt érzi, amit mi, amikor egy ló vagy szamár rúg meg. Tovább állunk egy lépéssel, leporoljuk ruhánkat, de nem rúgunk vissza.

Némely erkölcsi szabályok megszegése lehet múltó egyéni előny, de végeredményben káros közvetlenül és még károsabb a fajon keresztül az egyénre. Ilyen a nemi erkölcs sok szabálya. Ilyen a gazdasági életben az adott szó megtartása külső kényszerítés nélkül. A japán gyümölcszedőnek eszeágában sincs szerződéssel vagy adott szóval törődni, amikor úgy véli, hogy a szerződés vagy adott szó megtartása nem válik hasznára. Az egész nyugati parton közmondásos üzleti megbízhatatlansága, úgy hogy egyes bankok vonakodnak japánokkal üzletet kötni és némely postahivatal csak tanúk jelenlétében teljesít japán félnek fizetést. A kínai föltétlen megbízhatósága közismert. Californiában közmondás, hogy egy kínai szava ép oly jó, mint egy államkötvény. Pedig California gyűlöli a kínait.

Egy seattle-i napilapból fordítom le e sorokat: „Tisztelet, becsület másoknak, de a kínai talán a legtisztességesebb és legbecsületesebb üzletember ma a világon. Üzleti elvei tökéletesen tisztességen alapulnak, ez elvekhez pedig úgy hozzátapad, mint egy pióca. A dollárok utáni hajsza véget ér, mihelyt valami aljas fogáshoz kell nyúlania, hogy megszerezze azokat. Persze valami csekélység, mint alkalmilag egy valótlanság mondása, nem nagyon bántja; de amikor arra kerül a sor,

hogy tervszerűen és hideg megfontolással megcsaljon valakit, e föladat visszataszítóná válik előtte.”

Míg a kínai ily csodálatos alkuvékonytságot tanúsít, a japán sokkal merevebb. Munkástól hallottam azt a nyilatkozatot, hogy három nép nem érti a tréfát Amerikában: a zsidó, aki a származására tett legszelidebb tréfáért is halálosan sértve érzi magát, a japán, aki nagyon érzékeny és azonnal kész a verekedésre és az olasz, aki (mint ő mondta) mindjárt kést szúr az ember hasába. A japánok e nemzeti érzékenysége sohasem tűnt ki jobban Amerikában, mint a sokat tárgyalt san francisco-i iskolaügyben, melynek rövid története a következő:

California állam iskolai törvényének egyik szakasza így hangzik: „Az iskolaszéknek hatalmában áll: kizárni minden rossz vagy vétkes erkölcsű gyermeket vagy a ragályos betegségben szenvedőket, valamint külön iskolákat állítani az indián gyermekek és a mongol, azaz kínai származásúak gyermekei számára. Amennyiben ilyen külön iskolák létesültek, az indián, kínai, azaz mongol gyermekeknek nem szabad más iskolába lépniök.”

A törvény harminc év előtt hozatott a vitás kérdés fölmerülése előtt, amikor alig voltak japán gyermekek az országban és értelmezése szerint 1906 okt. 11-ig megengedték a japán gyermekek számára a fehér iskolák látogatását. Ekkor azonban a san francisco-i iskolaszék úgy határozott, hogy a japán gyermekek kötelesek a külön, ú. n. Oriental School-ba járni. Ezen intézkedés okául az iskolaszék a fönti törvényen kívül arra hivatkozott, hogy 1. a japán gyermekek tulajdonképpen nagyrészt felnőttek és 2. hogy kiszorítják az amúgy is túlszűfolt iskolákból a fehér tanulókat. (A későbbi hivatalos vizsgálatnál egyik pont sem nyert beigazolást.)

A san francisco-i iskolaszék intézkedése diplomáciai zavart azzal okozott, hogy az Egyesült Államok és Japán közt 1894-ben kötött szerződés a két nemzet polgárai számára egyenlő jogokat biztosítván, az iskolaszék e szerződést a fönti intézkedéssel flagránsan megsértette. Az Egyesült Államok alkotmánya értelmében, ha állami és a szövetségi törvények közt összeütközés van, az utóbbi prevaleál, másrészt azonban mindaz, ami nem tartozik kifejezetten a szövetségi kormány hatáskörébe, ipso facto az államéba tartozik. California állam kormánya arra hivatkozott, hogy az iskolaügy az alkotmány értelmében nem tartozik a szövetségi kormány hatáskörébe, ennélfogva annak nincs joga a beavatkozásra. Viszont Rooseveltnél azt vitatta, hogy az idegen nemzetekkel való szerződés-kötés joga eminenter a szövetségi kormányjoga és ebből önként következik mindazon intézkedésekhez való jog, melyek e jog érvényesítéséhez szükségesek. Az elnök egyúttal arra is rámutatott,

hogyan Californiának a dolog természeténél fogva nem lehet joga olyasmit tenni, ami kihat az Unió összes többi államára. Nyilvánvaló ugyanis, hogy California csakis annak reményében sértette meg a szövetségi kormány és Japán közti megállapodást, hogy az összes többi állam is segíteni fogja a támadható összeütközésben. A japán kormány félhivatalos úton igen határozott rövidegességgel úgy nyilatkozott, hogy California állam törvényei szerint ugyan talán kizárhatók a japán iskolásgyermek a san francisco-i iskolákból, azonban a japán kormány nem California állammal, hanem az Egyesült Államok szövetségi kormányával kötött szerződést, mely utóbbi felelős a szerződés betartásáért.

E vita újból előtérbe helyezte az Egyesült Államok alkotmányának egyik legkényesebb pontját, t. i. azt a kérdést, hogy hol végződik az állami és hol kezdődik a nemzeti (szövetségi) kormány hatásköre. Noha a véres polgárháború 1861—62-ben is e kérdés körül forgott (t. i. hogy van-e joga valamely államnak kilépni a szövetségből?), ez máig sem nyert határozott és minden részletre kiterjedő elintézését. A végén mégis California engedett, de csak azért, mert az elnök megígérte, hogy békés úton ráveszi Japánt arra, hogy kivándorlóit távol tartsa Amerikától.

E tárgyalásokat úgy az amerikai, mint a japán sajtó bőven kommentálta. A san francisco-i sajtó durvaságát és otromba tapintatlanságát a legvadabb európai nacionalista sajtó is szégyelné. Különösen a Chronicle tett ki magáért és ily című nagybetűs vezércikkeket közölt: A Japánok Veszedelmei az Amerikai Nőknek; Sárga Ázsiának Lopják Fehérek Eszét; Nagy Bevándorlás, Valószínűleg Japán Politika stb.

Noha a japánok élete és vagyona heteken át ki volt szolgáltatva a csöcseléknek, a japán sajtó magatartása higgadt maradt. Leginkább sértette a japánok nemzeti önérzetét az, hogy míg más idegenek gyermekei elég jóknak találtattak arra, hogy az amerikai gyermekekkel egy iskolába járhassanak, az öveik nem. Erre vonatkozik az Új Japán Világ alanti része, melyet az angolra fordított sajtónyilatkozatok halmazából azért érdemes közölni, mert ez a leg-harciasabb hang, melyből azonban mégis egy nép sok százados önfegyelme tűnik ki: „Személyes sérelmek elfeledhetők, tulajdonjogok büntetlenül bánthatók, de mikor a nemzeti becsületre kerül a sor, Mazamune (nemzeti hős) kardja kisuhan hüvelyéből”.

A kínai gyermekek azonban San Francisco-ban továbbra is külön iskolába járnak. Ennek az iskolának hivatalos neve: Oriental Public School, melyről ezeket jegyeztem föl hosszabb san-francisco-i tartózkodásom idejéből.

Romhalmaz közepette épült az Oriental School. A faépület domboldalon áll, előtte magas zászlórúdon a sávos-csillagos lobogó leng. Rövid kérdezés után ráakadtam az intézet vezetőjére, egy szigorú arckifejezésű hölgyre, aki készségesen adta beleegyezését, hogy az osztályokat sorra látogassam. E látogatás több délelőttöt vett igénybe.

Az összes tanulók száma 380 és 400 közt ingadozik. Az iskola-látogatás kielégítő, a tanulók csak komoly okok miatt maradnak otthon. A tanítási idő délelőtt 9-től 12-ig, félórai szünettel és délután 1-től 3-ig tart, utána pedig a közeli kínai magániskolába mennek a tanulók, hol 3-tól esti 9-ig, sőt 10-ig maradnak. Így persze nagyon igénybe vannak véve és házimunkát alig végezhetnek. Koruk 6 és 16 közt ingadozik, bár 2—3 idősebbet is láttam. Az osztályok meglehetősen túlszűfoltak, de a földrengés óta a legtöbb iskola helyzete nem sokkal jobb és egy újabb épületre 80.000 dollár van előirányozva.

A felsőbb osztályokban alig van leány; úgy látszik, a szülők nem tartják oly fontosnak ezek nevelését, mint a fiúkét. A fiúk egy része rövidre nyírt haját viseli, de copfokban sincs hiány. Általában a tanulók magatartásában valamivel több nyugtalanság van, mint a fehér tanulókéban; ideges mozgolódás, fészkelődés. Többnyire meglepően jól beszélnek angolul, a kisebbek azonban ugyancsak küzdenek a nyelvvel. A tanítónők értesítése szerint jóindulatúak, engedelmesek és igyekvők. Egyik tanítónő beszéd közben őszinte meggyőződéssel jelentette ki a tanulók füle hallatára, hogy San Francisco összes iskoláinak egyik osztályával sem cserélné el a magáét. Semmi okom sem volt kételkedni e nyilatkozat őszinteségében. A tanulók rajzait is megnéztem, melyek oly ügyességre és természetes tehetségre vallanak, hogy nehéz egyéb oknak tulajdonítani, mint öröklött képességre. A fiúk nagy része, a leányok pedig valamennyien nemzeti ruhát viseltek. Mikor az iskolát elhagyták, a legkülönbözőbb színű ruhák tarkasága, különösen a leányok világoskék és lilaszínű ruhája, sima, fekete hajukba kötött széles, rózsaszínű selyem szalagsokrok, a munkától és gondtól még érintetlen, sima arcvonások sajtóságot nyújtottak, amikor a tanulók délben a romhalmaz közepette lefelé mentek a ragyogó napfényben.

Meglátogattam a két kínai magániskolát is. Az egyik iskolát a „kínai iskolatársaság” tartja fenn, a másikat a hat tong (tong = társaság, törzs), a san francisco-i Chinatown leggazdagabb kereskedő cége. A hat tong iskolája teljesen kínai ízlésben épült, tarka színekkel és sárkányokkal. Mindkét helyütt nagy előzékenységre találtam, arra a finom, lekötelező udvariasságra, melytől a fehérmemzetek közül talán egyik sem áll oly távol, mint az amerikai. Az iskolák egész

légköre kínai, az egyikben egyetlen angolul értő tanár sem volt. A fiúk azonban nagy készséggel tolmácsolták angol szavaimat, mire az egyik tanár fölajánlott minden tankönyvből egy példányt. E könyvek Cantonból valók (a san francisco-i kínaiak csaknem valamennyien innen származnak) és ábráiból láttam egyebek közt, hogy a modern kínai népoktatás* nem hanyagolja el a csillagászati földrajz elemeit és általában a természettudományok több más ágát sem. A magyar pedagógusnak bizonyára szégyenkezve kell arra gondolnia, hogy az emberi test bonctanáról való képeket hasztalan keresne otthon elemi iskolai olvasókönyvben, a kínai könyvnek nem egyszer művészi illusztrációi közt pedig ilyen is akad. Az iskolában a kínai irodalmi nyelvet, írást, olvasást, erkölcsstant, földrajzi és éneket tanulják. A tanítás abból áll, hogy a tanár mondását a tanulók kórusban utána mondják. Bár a tanulók túlterhelése szinte hihetetlen (mintegy 20 órával több a heti órák száma, mint a fehér gyermekeknél), valamennyien eleveneknek látszottak. Nem tudom, hogy a testi fenyíték a magániskolában szokásos-e, de a nyilvános iskolában nem lehet ritka. (Magam is láttam.) Kérdés, vajon fehér szülők eltűrnék-e ezt.

A kínai iskolákkal kapcsolatban a kínai missziót is meglátogattam. E misszió főcélja az ú. n. „rabszolga-lányok” megmentése és a leány-gyermekek nevelése. Minthogy u. i. csak kevés kínainak van Amerikában felesége, a tong-ok mindenféle titkos úton-módon importálnak nőket, többnyire igen fiatal leányokat, az egész tong használatára. Ha a misszióknak** ilyenféle eset tudomására jut, a leányt a hatóság közbenjárásával kiszabadítja és saját intézetében helyezi el. Itt a leányok jó bánásmódban és nevelésben részesülnek és amint meggyőződtem róla, tökéletesen megtanulnak angolul. Szobáikban föltűnő rend uralkodik és nem kis meglepetéssel hallottam a Mission Home vezetőjének, Miss D. Cameron-nak fölvilágosítását, hogy a leányok túlságos tisztaságszeretete valóságos gondot okoz az intézetnek a nagy vízszámla miatt. Újabban kénytelenek a fürdő- és mosószobákat napközben zárva tartani és a fürdők számát naponta egyre, a ruhamosást pedig hetenként kettőre leszállítani. Minden leány maga végzi a saját mosását, mert megaláznak tartják a más ruháját mosni. Nem hallgathattam el Miss Cameron előtt, hogy a kínaiak tisztaságáról épen ellenkező nézetek vannak közforgalomban, ő azonban, akinek kétségkívül személyes tapasztalatai vannak, határozottan állította, hogy a kínai saját személyét illetőleg sokkal tisztább a fehér embernél és még a szegények is, ha

* A könyveken angolul ez volt olvasható: For Elementary Schools.

** Hivatalos néven: Women's Occidental Board of Foreign Missions.

jó felső ruhára nincs is pénzük, mindig tiszta fehérneműt hordanak. Kiemelendő az is, hogy a keletiekkel szemben oly ellenséges magatartást elfoglaló Bureau of Labor Statistics jelentésében olvashatjuk, hogy kínai és japán női- és gyermek-munka teljesen ismeretlen fogalmak.

E volt rabszolga-leányok nagyrészét az intézet férjhez adja. A nagy nőszükség folytán kérőkben nincs hiány. A jelentés* szerint a múlt évben hat házasság történt és az intézet „arra buzdítja őket, hogy keresztény kínaiakhoz menjenek feleségül”. A tehetségesebb leányokat keleti iskolákban neveltetik tovább és azután Kínába küldik misszió-iskolákba tanítókul. Bár nemzeti ruhát viselnek, modoruk kifogástalanul európai és ha szabad néhány futólagos látogatás után ítélni, az író nézete szerint tudásban, a zongora mellett és a szalonban is bátran fölvehetik a versenyt fehér testvéreikkel.

Bizonyos, hogy e néhány észrevétel többnyire csak külsőségekre vonatkozik. De, ki merne jóhiszeműleg egyebet is mondani egy oly népről, melynek egész szellemi fejlődése, érzelmi és erkölcsi világa csukott könyv? Csak azt látjuk, amit tesznek, igazi okaik, érzelmeik, véleményük titok előttünk.

Aránylag jóval könnyebb a japánok helyzetét megítélni. Nincs okuk a titkolózásra és szívesen nyújtanak fölvilágosítást. Bár egész kultúrájuk ép oly idegen előttünk, mint a kínai, a közlélek megértését elősegíti az, hogy az egész nép őszintén és szilárdul eltökélte magát, hogy átveszi „a nyugati műveltség anyagi eredményeit”.**

A japán műveltséget az átlagos amerikai nem tudja értékelní és nagyon távol áll attól a gondolattól, hogy a japán nem kulturátlan, csupán egy más (és talán egyenlő értékű) kultúrával bíró nép. E fölfogás némileg módosult az orosz háború óta és ezért mondta egy new yorki lapban egy japán ironikusan: Nekünk sok évszázados költészetünk, filozófiánk, művészetünk van és idáig mégis barbárok voltunk a fehérék szemében. Amióta azonban megöltünk néhány százezer európaít, elismerik, hogy civilizált nemzet vagyunk.

A modern gondolkozás beférkőzését a japán szellembe mutatja e kis San Francisco-ban írt följegyzés, melynek aktualitást kölcsönöz a japán anarchisták nem régi tömeges kivégzése.

A san franciscoi radikális körökkel való összeköttetésem révén ismerkedtem meg 4—5 fiatal japán forradalmárral. Egy kis könyv, kereskedésben találkoztam velük először, előleges megállapodás szerint hogy a japán munkásviszonyokról fölvilágosításokat adjanak. Ameny-

* 36th Annual Report. San Francisco, Cal. 1909. 77. p.

** Idézőjelet használok, mert e kifejezést bizonyára tudatosan ismételte szószerint több különféle állású japán.

nyire megítélhettem, 20—25 év körül lehetek, egyikük kivételével, aki középtermetű és zömök volt, mindannyian gyöngékek látszottak, véznáknak, kissé ideges arc kifejezéssel. Középiskolát végeztek Japánban és mint „tanulók” jöttek ez országba, de noha több éve voltak itt, csak törve beszéltek angolul. Ennek oka természetesen az, hogy a fehér társaságból ki vannak zárva.

Úgy kezdtek, mint a többi szegény japán deák: takarítást végeztek az iskolán kívüli időben. Takarítottak reggel hattól nyolcig, délután négytől nyolcig és egész szombat délután (Amerikában szombaton nincs tanítás), amiért teljes ellátás és heti két dollár fizetés jár. Közben egyik-másik a konyha tisztogatásával kapcsolatban a főzést is eltanulta, ami heti négy dollár fizetést jelentett. Később egyikük Kropotkin könyvei révén megismerkedett a forradalmi irodalommal és mivel Japánban nincs sajtószabadság, úgy gondolta, hogy legjobb itt maradni Amerikában, lapot alapítani és innen kezdeni az agitálást. Egyik barátja, aki otthon nyomdász volt, beavatta a nyomtatás mesterségébe és most csak tőke kellett a nyomda fölállításhoz. Ezért aztán teljesen föl hagyott tanulmányaival és mint háziszolga, majd pedig szakács dolgozott, míg a szükséges pénz együtt nem volt. Barátai, akik mint háztakarítók dolgoznak tovább, üres idejükben, este munkájukkal támogatják, mert közben őket is megtanította a nyomdászatra. Amint később láttam, együtt laktak és együtt étkeztek otthon. Az ebédet a szerkesztő főzte, mert mint tréfásan mondta: „Mi haszna lettem volna két évig tanult szakács?!” Sőt pénzüket is együtt tartották és úgy gondolom, hogy teljes vagyonszűkösségekben éltek.

Kérdeztem a szerkesztőt, hogyha színházba vagy népgyűlésre mennek, ki vannak-e téve sértéseknek vagy zaklatásoknak? Szerény mosollyal bólintott igent.

Milyen formában?

— Ó, aljas szavakkal illetnek, avagy mindenféle szennyes holmit, vagy romlott tojásokat dobnak ránk. Különösen a város déli részében, ahol sok a szervezett munkás, vagyunk kitéve nemcsak sértegetéseknek, de támadásoknak is.

Lehetetlenség szavakba foglalni azt a melanchólikus mosolyt, mely e szavakat kísérte. Egyrészt megvetést fejezett ki a tömeg iránt, mely záptojással dobál meg egyes embereket, akiket sem a rendőrség nem véd, sem maguk nem képesek védekezni az ezerszeres túlhatalom ellen, másrészt kicsinylését annak a veszedelemnek, amit e méltatlan támadások jelentenek, ahhoz képest, amivel szembeszállni hajlandó.

Másnap, vasárnap délután, meglátogattam a nyomdát. A szerkesztő megmutatta a fölszerelést, mely persze a maga ezernél több

írásjelével ugyancsak különbözik az európaítól. A nyomda legutóbbi terméke négy képes levelezőlap volt: egy igen ügyes karikatúra Japán politikai helyzetéről, Bakunin, Kropotkin és az Ito gyilkosának arcképe, az utóbbi a gyilkost dicsőítő japán költeménnyel. Miután kissé elbeszélgettünk, előzetes megállapodás szerint a nyomdából oda indultunk, ahol Miss Goldman, Amerikában az anarchizmus legismertebb előharcosa, volt elmondandó előadását Ferrer-ről. A szerkesztő társai az összes újonnan készült levelezőlapokat magukkal vitték. Amikor a terembe értünk, Miss Goldmann kísérője, aki a csavargók királya néven ismeretes, nyers humorral ajánlta megvételre a legkülönbözőbb anarchista irodalmat. Ép Bakunin Isten és Állam című füzeté volt soron, melyet e szavakkal ajánlott a hallgatóságnak: „Bakunin könyve istenről és az államról! Igen jó könyv arra, hogy az ember elveszítse vallását!”

A japán szerkesztő félénken lépett a csavargók királyához — látszott, hogy először teszi — és engedélyt kért a lapok eladására. Néhány perc múlva láttam, amint a négy fiatal japán bátortalanul, reszkető kezekkel osztogatta öt centért a négy levelező-lapot. Nem ismerem a japán forradalmi irányzat történetét, de e pillanatban úgy éreztem, hogy most teszi első lépését a forradalom felé az egész sárga emberfaj.

Az Asiatic Exclusion League egyik fő szervezete a sárga faj elleni gyűlöletnek, melyet az Anti-Japanese Laundry League támogat.

Az audiatur et altera pars elv alapján meglátogattam két ízben is az elsőt, hol igen előzékeny fogadtatásra találtam, bőven elláttak információval és egy egész halom irodalommal.

A titkár különösen a faji ellentétet hangoztatta és ismételten kijelentette, hogy a japán kérdés nem gazdasági, hanem tisztán faji kérdés. Elismerte, hogy a japán munkás nem szükségképpen olcsóbb munkaerő, sőt különösen szemükre vetette, hogy mint mezőgazdasági munkások minden lehető alkalmat kihasználnak, hogy sztrájkjal jobb béreket erőszakoljanak ki. (Kissé furcsa vád egy oly egyesület részéről, mely a munkásszervezetek érdekét támogatja és csupa szervezett munkásból áll.) Egyetlen szóval sem vonta kétségbe, hogy a japán tanult munkás ne végezne ép oly jó munkát, mint az amerikai, csupán azzal vádolta, hogy kiszorítja a fehér munkást.

A processzus szerinte ez. A japán olcsóbban vállalja a munkát a fehérenél, de mihelyt egyedül marad a piacon, több bért követel a fehérenél. Kibőjtölnek bennünket*, ez a baj, mondta.

* Talán ez a legjobb fordítása annak, amit mondott: „They underlive us”.

Tárgyilagosan nézve, a helyzet ez: A japán nem érezhet szolidaritást a fehér munkással, mert semmiféle munkásszervezet föl nem veszi, tehát gyilkos versenyt kezd vele. Már pedig hasonló munkaszolgáltatás mellett a győztes az marad e harcban, aki a munkát olcsóbban végzi. A japán már csak azért is győz e harcban, mert nőtlen, de kevesebb kell neki azért is, mert nem iszik, nem költ annyit dohányra, sőt élelemben és lakásban is jobban redukálja igényeit. Amint azonban teheti, azonnal magáévá teszi az amerikai standard-ot, sőt magasabbat is. Szükség esetén kevesebbet, bőség esetén többet költ az amerikaiánál és standard-ja rugalmasabb lévén, győzelmét csak az kifogásolhatja, aki a survival of the fittest elvét ellenzi. Nem az amerikai standard, hanem az amerikai munkás van veszélyeztetve és míg az amerikai a fair play híve, Californiában, mikor a japánnal találja magát szemben, rendőr után kiált. California az első hely, hol a sárga és fehér munkás nyílt piacon találkozott és bár a versenynek a bevándorlás korlátozása véget vetett, az erkölcsi diadal a sárgáké.

A titkár tölem igyekezett megtudni, miért nem jönnek a magyar munkások a bányák helyett Californiába, hol jobb bért és könnyebb munkát találnának a farmokon és ahol szívesen látnák őket a sárgák helyett. Mikor erre vonatkozó nézetemet elmondtam, gyanakodva kérdezte:

— A magyarok nem mongol eredetűek-e?

A liga embereinek magatartása általában olyan, mintha úgyszólván minden kínai vagy japán munkás helyett egyszerűen megrendelhetnének egy másik európai munkást. Az amerikai munkás már természetesnek találja, hogy a rosszabbul fizetett, kemény testi munkát ne ő végezze. Joggal mondhatná valaki, hogy ha az amerikaiak nem tetszik a kínai vasútépítő és ruhamosó, a japán gyümölcszedő és inas, építse maga a vasutat, mosson maga ruhát, szedjen maga narancsot és földiepret és süroljon maga konyhát, de ne hívja az idegent. Talán nem ártana, ha az amerikai abba a helyzetbe kerülne, hogy vagy magának kellene dolgoznia Pennsylvania gyáraiban és bányaiban, Chicago húsgyáraiban és a Dél pamutföldjein, avagy lemondania a civilizáció mindazon kényelméről, melyet élvez, de amelyet idegenek állítanak elő. Ugyan hány mérföld vasutat építettek amerikai munkások? Hány alagutat, csatornát építettek olasz munkások nélkül? New-England pamutfonóiban minden száz lengyel, orosz, szíriai, zsidó és örmény munkás mellett hány amerikai van? Az amerikaiak elfeledni látszanak, hogy köztük és az idegen munkások közt oly viszony létesül, mint Európában a polgári és munkásosztály közt van.

A japán deákok Amerikába özönlésének oka korántsem az, mintha Japánban az amerikai iskola nagy becsben állna. Sőt ellen-

kezőleg, a japánok már régen észrevették, hogy az amerikaiak maguk is európai forrásból merítenek és ezért, ha csak tehetik, szívesebben látogatják az európai egyetemeket. Amerika azonban két okból vonzotta őket: 1. alkalmat szolgáltatott arra, hogy a szegény deák munkájával, pénz nélkül is keresztüldolgozta magát az egyetemen; 2. az egyetemen a fölvételi vizsgálat könnyebb, mint Japánban, így tehát sok deák, aki otthon nem képes vizsgázni, Amerikába jön.* A japán kormány azonban végét vetette az első oknak, mert ma csak az kap útlevelet Amerikába, akinek szülei kitudják mutatni, hogy fiúkat legalább is havi 200 dollárral képesek támogatni.

Van azonban egy harmadik ok is, melyet soha amerikaitól nem hallottam, sem újságban, sem könyvben olvastam, noha fontossága oly nagy, hogy nem említése maga is mutatja azt a fölületességet, mellyel a japán bevándorlás okait vizsgálják Amerikában. Ez a katonakötelezettség. Bármily csodálatos is a japán hadsereg hősiessége,** békében nyilván nem nagy a katonai szolgálat vonzereje, mert mint egy japán értesített, az ötvenezer amerikai japán közül mintegy 30.000 katonaköteles van. Hogy e szám mennyire megbízható, nem tudom, de közismert tény, hogy a japánok túlnyomó többsége 20—40 év közötti férfi.

Az egész kínai-japán kérdés gyakorlati szempontból teljes elintézészt nyert a két nép kizárása által. Bár az északi és déli határon még folyik a titkos bevándorlás, egyrészt az ellenőrzés szigorúsága fokozódik, másrészt a japán kormány oly kétségtelen jeleit adta, hogy eltökélt szándéka ennek véget vetni, hogy e beszívárgás alig pótolja csak részben is a halálozás általi csökkenést. Ha e viszonyok nem változnak, 50—60 év múlva a kínai és japán csak oly ritka látványosság lesz Amerikában, mint Európában.

A faji szuperioritás kérdésének vizsgálata rendszerint igen csekély tárgyilagossággal történik. A szokásos mód: összehasonlítani a fehér és a megvizsgálandó színes faj testi sajátságait és a fehér fajban meglevőket a szuperioritás, a színesben meglevőt pedig az inferioritás jeleinek nyilvánítani. így szerepel pl. a koponya bizonyos alakulata, a haj, a testszín stb., mint a fejlettség fokmérője. Joggal utaltak arra, hogy ez a módszer egyszerűen petitio principii, mert bebizonyítottnak tekinti azt, ami bizonyítandó. A kutatónak csak ahhoz van joga ily esetben, hogy különbségeket állapítson meg, de nem ahhoz, hogy a különbségeket szuperioritás és inferioritás jeleinek nyilvánítsa.

* Ez adatok a san francisco-i japán konzul szóbeli értesítésein alapulnak.

** L. T. Sakurai kapitány könyvét: *Human Bullets*, Tokyo. 1909. Port-Arthur ostromának története, melyről a new-yorki *Nation* méltán írja, hogy „a nyugati világ mint csodálatos pszichológiai revelációt fogja olvasni”.

A superioritásnak egyetlen biztos próbája van, „a legdöntőbb az összes próbák közül, a harc törvénye”, mondja Darwin.* Azonban szubjektív érzelmek elhomályosítják ennek igazságát.

Prof. Carver, a Harvard Egyetem tanára egyik előadásán azt mondta, hogy az emberiség haladásának érdeke, ha az életképebb japán a koreait kiszorítja Koreából.

— És az is az emberiség haladásának érdeke, ha a japán ugyanezt teszi az amerikaival Californiában? szólt közbe e sorok írója.

— Az is, felelte Prof. Carver. De látható volt, hogy a hallgatóságot csak a logika iránti érzeke bírta hallgatásra, mely érzék azonban azonnal eltompul, mihelyt tette kerül a sor.

Igen sok téves következtetésre ad okot a statisztikának föltlenül bizonyító eszközül való használása.

Így a négerrel való összehasonlítás statisztikai adatok alapján oly fontos tényezők figyelembevétele nélkül indul meg, hogy a következtetések teljesen értéktelenek. Így pl. statisztikai adatok alapján állítják a néger nagyobb hajlandóságát bűnözésre. Már most e statisztikánál figyelembe veendő, hogy először is ezek megbízhatósága kérdéses. De föltéve, hogy ezek az adatok teljesen pontosak volnának is, az ilyenféle összehasonlításnak csak akkor van értéke, ha gazdaságilag hasonló viszonyok közt élő embercsoportokra vonatkozik. A gazdagabb társadalmi osztály kriminalitása kisebb a szegénynél. (Mint Anatole France mondja, a törvény egyenlő, mert egyenlően tiltja a milliomosnak és koldusnak az utcán való hálást.) A statisztikai adatok csak a nyilvánosságra jött és bíróilag megállapított bűnesetekre vonatkoznak. Azt azonban senki sem tagadhatja, hogy Délen a négernek sokkal nagyobb valószínűsége van az elítéltetésre, mint a fehérnek. Ugyanily okból csak gyermekesnek tekinthető az Asiatic Exclusion League egyik kiadványában annak kiemelése, hogy aránylag több kínai van börtönben, mint fehér ember.

E dolgozat egyáltalában nem foglalkozik a faji kérdéssel általánosságban. Látni való, hogy az indián, néger és mongol kérdés Amerikában teljesen különbözik egymástól és egyikből alig lehet a másikra nézve tanulságokat levonni. Annyi kétségtelennek látszik, hogy a jelzett fajok és az amerikai fehérek közt oly ellenszenv van, mely történelmi, gazdasági és kulturális okokkal magyarázható ugyan, de ezek együttvéve sem tekinthetők *causa sufficiens*-nek. Senki sem tagadhatja, hogy faji sajátságok vannak, de ezeket a történelmi, gaz-

* *The Origin of Species*. New York, 1902. P. F. Collier & Son. (Vol. II. 252. p.) Darwin általában igen óvatos abban, ami egyik fajnak magasabbrendűségét illeti egy másikkal szemben. L. i. m. Vol. I. 126—127. p. stb.

dasági, földrajzi stb. befolyásoktól függetlenül senki sem tudta még meggyőzően kimutatni.

Tudományos szempontból ebből az következik, hogy a faji származás ténye bár talán fontos, de ismeretlen tényező. Ha valamely fajnál kisebb vagy nagyobb avagy bizonyos irányú fejlődést látunk, helyesebb előbb az ismertebb tényezők, pl. gazdasági, földrajzi, történelmi adatok segítségével keresni a magyarázatot és csak amikor minden ismert tényezőt figyelembe vettünk és kellő magyarázatot mégsem találtunk, szabad a faji sajátságot hívni segítségül. Azonban nagyon könnyen lehet, hogy ekkor is tévedünk.

